

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ

Νομίζομεν, ὅτι ὅσα ἐλέχθησαν ἐν τῇ παρούσῃ πραγματεία πείθουν τὸν ἀπροκατάληπτον ἀναγνώστην περὶ τῆς ριζικῆς μεταβολῆς τῆς ἐπιστημονικῆς ἀντιλήψεως περὶ τοῦ κόσμου καὶ περὶ τῆς ζωῆς, ἣτις ἐκράτει μέχρι περιόδου τοῦ τέλους τῆς 19ης ἑκατονταετηρίδος. Ἡ νῦν ἱσταμένη 20ῆ παρέχει ὅλως διάφορον ἀντίληψιν. Ἴνα δ' ἔτι μᾶλλον ἐνισχύσωμεν τὸ κῦρος τῆς γνώμης ταύτης, θὰ παραθέσωμεν γνώμας ἐπιφανῶν τινῶν ἐπιστημόνων, περὶ ὧν, πλὴν ἑνός, τοῦ Driesch, οὐδεὶς λόγος ἐγένετο μέχρι τοῦδε ἐν τῇ παρούσῃ πραγματεία.

Ὁ Dr Constantin Oesterreich, καθηγητῆς τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Τυβίγγης, ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ σύγγραμματός του «Das Weltbild der Gegenwart». (Ἡ περὶ τοῦ κόσμου εἰκὼν τοῦ παρόντος), ὅπερ ἐξεδόθη τῷ 1920 γράφει τὰ ἀκόλουθα : «αἱ δύο πρῶται δεκαετίαι τοῦ 20οῦ αἰῶνος παρήγαγον μέγαν ἀριθμὸν γνώσεων, αἷτινες ὄχι μόνον ἐπλούτισαν, ἀλλὰ μέχρι τῶν θεμελίων μετέπλασαν τὴν περὶ τοῦ κόσμου εἰκόνα, ἣτις ἐδέσποζε περὶ τὸ τέλος τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ ἣτις εἶναι ἀποτεθειμένη εἰς ἀναρίθμητα ἔργα τῶν ἡμερῶν ἐκείνων. Τότε μὲν ζωηρὸς ἐξεδηλοῦτο πόθος πρὸς νέαν τινὰ ἰδεολογίαν· ἀλλ' ὁ πόθος οὗτος ἐστρέφετο πρὸς τὸ κενὸν καὶ τὸ ἀκαθόριστον· διότι ἡ μηχανικὴ ἐνίζουσα περὶ τοῦ κόσμου θεωρία δὲν παρεῖχεν ἔδαφος πρὸς πλήρωσιν τοῦ πόθου τούτου. Ἀλλὰ τώρα ἀνακύπτει ἐκ τῆς ὀμίχλης μὲ ὀσημέραι σφόδρα αὐξανομένην διαύγειαν νέα τοῦ κόσμου εἰκὼν. Ἡ πραγματικότης ἐμφανίζεται εἰς ἡμᾶς διάφορος παρὰ εἰς τὴν προηγηθεῖσαν ἡμῶν γενεάν... Πανταχοῦ ἀναγνωρίζεται ὡς ἡ ὑψίστη ἠθικότης ἡ κατανίκησις τοῦ εἰς ἀπόλαυσιν καὶ κτῆσιν δυνάμεως ἀποβλέποντος ἐγωϊσμοῦ», (σελ. 100).

Ὁ ἐπιφανέστατος δὲ τῶν ἐκπροσώπων τῆς ἐκ τῆς ψυχιατρικῆς προελθούσης **ψυχολογίας τοῦ βάθους**¹ (ψυχολογίας τοῦ ἀσυνειδή-

1. Ἴδε τὸ σύγγραμμα ἡμῶν «Ψυχολογία τοῦ βάθους» 1950,

του), δηλαδή ὁ Ἑλβετὸς ψυχίατρος καὶ ψυχολόγος Κάρολος Γιούγκ, καθηγητὴς ἐν τῷ ἐν Ζυρίχῃ Πολυτεχνεῖῳ τῆς Ἑλβετικῆς Ὁμοσπονδίας, εἰς τοὺς προσφεύγοντας πρὸς αὐτὸν πολυαρίθμους νευρωτικούς, ἀν οὗτοι ὑπερέβησαν τὸ 35ον ἔτος τῆς ἡλικίας, συμβουλεύει πρὸς θεραπείαν τὸ «φάρμακον ἀθανασίας»¹.

Ὁ αὐτὸς ψυχολόγος λέγει περὶ τῆς μετ' ἀρκετὸν χρόνον μεταδόσεως ἀντιλήψεων τῶν πνευματικῶν ἡγετῶν εἰς τὰς λαϊκὰς μάζας τὰ ἀκόλουθα : «Ἀπαιτοῦνται 20 ἔτη διὰ νὰ κατέλθουν αἱ ἀντιλήψεις τῶν πεπαιδευμένων εἰς τὰς λαϊκὰς μάζας»².

Ὁ δὲ ἀξιολογώτατος τῶν βιολόγων καὶ φιλοσόφων τῶν τελευταίων 60 ἐτῶν, καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν τῶν Πανεπιστημίῳ τῆς Λειψίας Hans Driesch (+ 1941)³ ἐν τῷ συγγράματι αὐτοῦ «Wirklichkeitslehre» (Α' ἐκδοσις 1912, τρίτη 1930) λέγει τὰ ἀκόλουθα : «Ἡ διδασκαλία ἡμῶν δὲν εἶναι ἀνθρωποκεντρικὴ διότι εἰς ἡμᾶς πᾶν τὸ ἀνθρώπινον φαίνεται πάρα πολὺ μικρὸν, ὥστε μηδέποτε νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ τεθῇ τοῦτο ὑφ' ἡμῶν σκοπὸς τοῦ κόσμου κ.τ.λ. Βεβαίως τὸ σύγγραμμα ἡμῶν τοῦτο εἶναι λίαν ἀσυγχρόνιστον (unmodern) διότι εἰς τὴν ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ζῶμεν, τὰ κοινωνικὰ ζητήματα θεωροῦνται ὡς αὐτὰ ταῦτα τὰ ἠθικὰ ἐν γένει, τὰ δὲ ἐγκόσμια, νοούμενα ὡς τὰ ἐν χρόνῳ καὶ χώρῳ ὑπάρχοντα, ὡς τὰ ἀπολύτως ὑπάρχοντα κ.τ.λ. Ὅτι ἡ βασιλεία τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ βαθυτάτῃ σημασίᾳ τῆς φράσεως ταύτης οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου εἶναι γνώμη, τὴν ὁποίαν τὸ ἔργον τοῦτο πιστεύει, ὅτι δύναται ὄχι μόνον ἀπλῶς νὰ ἰσχυρισθῇ ὡς τὸ μέγιστον αὐτοῦ συμπέρασμα, ἀλλὰ καὶ πιθανὴν νὰ καταστήσῃ. Ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν φαίνεται μοι, ὅτι εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ὑπενθυμίσωμεν τὴν φιλοσοφίαν, ὅτι τὰ ἐπίγεια ἀποτελοῦν ἐλάχιστον μόνον μέρος τῆς ἐπικρατείας αὐτῆς κ.τ.λ.»

Ὁ δὲ μέγιστος τῶν ἐκπροσώπων τῆς θεωρητικῆς φυσικῆς τοῦ αἰῶνός μας, ὁ ἰδρυτὴς τῆς νεωτέρας φυσικῆς Max Planck, ἐν πραγματεία ἐκδοθείσῃ τῷ 1938 ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Religion und Naturwissenschaft» (θρησκεία καὶ φυσικὴ ἐπιστήμη) γράφει τὰ ἀκόλουθα :

1. Ἑλληνιστὶ ἀναγράφει αὐτὸ αὐτὸς ὁ Γιούγκ, θέλων νὰ δηλώσῃ τὴν ἀνάγκην τῆς πίστεως εἰς τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς. Ἴδε τὸ βιβλίον ἡμῶν «Τὸ περὶ ψυχῆς πρόβλημα».

2. «Die Beziehung der Psychotherapie zur Seelsorge» σελ. 20.

3. Περὶ τούτου ἴδε πραγματείαν ἡμῶν «Hans Driesch, ὡς βιολόγος καὶ φιλόσοφος» ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ «Ἀρχείου τῶν Οἰκονομικῶν καὶ Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν», τομ. 10 (1930) Τεῦχος Β',

«Φυσική επιστήμη και θρησκεία ἀκολουθοῦν ὁδούς, αἵτινες, βαίνουσαι παραλλήλως, συναντῶνται ἐν τῷ ἀπωτάτῳ ἀπείρῳ εἰς τὸν αὐτὸν σκοπόν. Ἴνα κατανοηθῇ τοῦτο ὀρθῶς, οὐδὲν ὑπάρχει καλύτερον μέσον παρὰ ἢ συνεχῆς προσπάθεια νὰ καταλαμβάνη τις αἰεὶ βαθύτερον τὴν φύσιν καὶ τὰ προβλήματα τὸ μὲν τῆς ἐν ταῖς φυσικαῖς ἐπιστήμαις γνώσεως, τὸ δὲ τῆς θρησκευτικῆς πίστεως. Τότε θὰ καταδειχθῇ μὲ πάντοτε αὐξανομένην σαφήγειαν, ὅτι, καίτοι αἱ μέθοδοι εἶναι διάφοροι —διότι ἢ μὲν ἐπιστήμη ἐργάζεται πρὸ παντὸς διὰ τῆς διανοίας, ἢ δὲ θρησκεία πρὸ παντὸς διὰ τοῦ φρονήματος—μόλον τοῦτο τὸ νόημα τῆς ἐργασίας καὶ ἢ κατεύθυνσις τῆς προχωρήσεως περαιτέρω συμφωνοῦν ἐντελῶς. Θρησκεία καὶ ἐπιστήμη ἀπὸ κοινοῦ διεξάγουσιν τὸν αἰετοτε συνεχιζόμενον, μηδέποτε παραλύοντα ἀγῶνα κατὰ τοῦ σκεπτικισμοῦ καὶ κατὰ τοῦ δογματισμοῦ, κατὰ τῆς ἀπιστίας καὶ κατὰ τῆς δεισιδαιμονίας.

Τὸ δὲ σύνθημα, τὸ ὁποῖον ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ δίδει τὴν κατεύθυνσιν ἀνεκαθεν καὶ εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα εἶναι: ἐκεῖ πρὸς τὸν Θεόν!».

Ὁ αὐτὸς Planck ἐν ἔτος βραδύτερον, τῷ 1939, ἔγραψεν ἐν εἴδει προλόγου ἐν πραγματείᾳ τοῦ Edgar Dreher, ἣτις ἐπιγράφεται «Geist oder Buchstabe?» τὰ ἀκόλουθα:.,. «Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην οὐδὲν ἐν λόγῳ σύνθημα θὰ ἐγίνωσκον δραστικώτερον ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ἐκφράζει τὴν κυρίαν οὐσίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Τὸ ἀπλοῦν δηλαδὴ κήρυγμα περὶ τῆς καθαρᾶς πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἀγάπης, ἣτις ἀφειρηρίαν ἔχει τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν παντοδύναμον Θεόν. Βεβαίως εἰς τὴν σημερινὴν ἔποχὴν, ἣτις εἶναι πλήρης δυσπιστίας καὶ μίσους, τὸ ἔδαφος ὀλίγον εἶναι εὐμενὲς πρὸς τὸ κήρυγμα τοῦτο. Ἴσως εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἐνσκήψουν ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους βαρύτερα μοιραῖα δεινά, μέχρις ὅτου γίνῃ τοῦτο πάλιν ὄριμον πρὸς ἀποδοχὴν τῆς παλαιᾶς ταύτης καὶ αἰωνίως νέας σωτηρίας ἀγγελίας».

Καὶ τελευταῖον ἀναγράφομεν τὴν γνώμην τοῦ Hermann Keyserling, γνωστοτάτου εἰς τοὺς ἀνωτάτους πνευματικούς ἡγέτας τῆς οἰκουμένης φιλοσοφοῦντος, μάλιστα δὲ βαθύτατα ψυχολογοῦντος, λογίου¹. «Ἡ ἐν τῷ παρόντι κρατοῦσα ἐκδηλος ἀνηθικότης, γράφει οὐ-

1. Περὶ τούτου ἴδε νεκρολογίαν ἡμῶν δημοσιευθεῖσαν εἰς τὸ περιοδικὸν «Πολιτικὴ Ἐπιθεώρησις» Τόμ. Γ' ἄρ. 9—10, 1946, ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Hermann Keyserling». Οἱ ψυχολογικοὶ τούτου χαρακτηρισμοὶ λαῶν καὶ προσωπικοτήτων καὶ ἄλλα γινώμαι ἔτυχον τῆς ἐνθουσιώδους ἐπιδοκιμασίας ἀνδρῶν, οἱοὶ ὑπῆρξαν ὁ Bergson, ὁ Driesch, ὁ Rab. Tagore καὶ ἄλλοι.

τος, ἥτις μόνον ὡς μεταβατικὸς σταθμὸς εἶναι κανονικῆ, εἶναι ἀδύνατον νὰ διαρκέσῃ ἐπὶ μακρόν. Προορισμὸς τοῦ νῦν ἀνθρώπου εἶναι ἡ τάσις πρὸς πραγμάτων κυρίως τῆς *ιδέας τοῦ ἀγαθοῦ*, ὡς ἐθήκεν αὐτὴν ὁ Πλάτων. Διότι μόνον ἐπὶ σκοποῦ, ὅστις ἤδη ἔχει τεθῆ, εἶναι δυνατὸν νὰ στηριχθῇ ἡ ἀπλῆ ἀπαίτησις περὶ τῆς πραγματώσεως αἰσθητικῶν καὶ λογικῶν ἀξιῶν. Ἡ τέχνη καθ' ἑαυτὴν δὲν δημιουργεῖ πολιτισμόν. Διότι ἡ τέχνη *προὔποθέτει* τὴν ὑπαρξιν πολιτισμοῦ. Τούτου δὲ εἶναι αὕτη δευτερεύουσα ἔκφρασις. Πολιτισμὸν περιλαμβάνοντα ὀργανικῶς ἠνωμένας πάσας τὰς δυνάμεις τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως δημιουργοῦν μόνον ἰδρῶνται ἰρησκειῶν, φιλόσοφοι καὶ πολιτικοί... Σήμερον ἔχει ἐπέλθει ἀξιοσημεῖωτος ἀνατροπὴ τοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖον ἐκράτει κατὰ τὴν 18ην ἑκατ. Κατὰ τὴν 18ην δηλαδὴ ἑκατονταετηρίδα αἱ μὲν λαϊκαὶ μάζαι ἐπίστευον εἰς ὅλα, οἱ δὲ ἐπίλεκτοι εἰς τίποτε. Σήμερον τοῦναντίον ἐκ τῶν τελευταίων τούτων καὶ αὐτοὶ οὗτοι, ὅσοι πρὸ εἴκοσιν ἐτῶν ἴσταντο ἐνώπιον τῶν πνευματικῶν προβλημάτων ἐντελῶς ἀδιάφοροι, ἀναγνωρίζουν τὴν πραγματικότητα τοῦ πνεύματος ἢ τοῦλάχιστον ἀγωνίζονται περὶ τὴν ἀναγνώρισιν ταύτην. Κατ' ἀναφορὰν δὲ πρὸς τὸ μέλλον αἱ μειονότητες, αἵτινες ἀποδέχονται τὴν ὑπαρξιν τοῦ πνεύματος, ἔχουν πολὺ μεγαλυτέραν σημασίαν ἀπὸ τὴν σημασίαν, τὴν ὁποῖαν εἶχον ἄλλοτε μειονότητες... Σκοπὸς δὲ τὸν ὁποῖον ὀφείλει τις νὰ ἐπιδιώκῃ, εἶναι ὁ καθαγιασμὸς (*Heiligung*) τῆς ζωῆς».

Οὕτως ἔχουν τὰ πράγματα ἐν τῇ μέσῃ καὶ ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ. Παρ' ἡμῖν δὲ οὐχί.

Ἡ πλειονότης ἴσως τῶν Ἑλλήνων ἐπιστημόνων καὶ τῶν ἄλλων παντὸς εἴδους ἡγετῶν ἔχει τὴν ἀντίληψιν περὶ τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς, ἣν εἶχον οἱ πλεῖστοι τῶν ἐν τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ ἐπιστημόνων κατὰ τὰς δύο παρελθούσας ἑκατονταετηρίδας, Ἄλλ' ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς, σχεδὸν ὅλος ἐξακολουθεῖ νὰ ἐμπνέεται ὑπὸ ἀκραιφνῶς πνευματικῶν ἀρχῶν. Εἰς τοῦτο δὲ ὀφείλεται ἡ ἐξαίρετος ζωτικότης, τὴν ὁποῖαν καὶ ἄλλοτε πρότερον ἔχει καταδείξει οὗτος, μάλιστα δὲ κατὰ τὸν δεῦτερον οἰκουμηνικὸν πόλεμον, ἀπὸ τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 1940 μέχρι σήμερον, καθ' ὃν ἐδόθησαν πολλαὶ εὐκαιρίαι νὰ ἀντιπαραβληθῇ εἰς ἀγῶνας πολεμικοὺς μεγάλους πρὸς ἄλλους Εὐρωπαϊκοὺς λαούς.

Ἄλλ' ὁ κίνδυνος τῆς μεταδόσεως τῆς φθιρούσης ὑλοφροσύνης ἐκ πολλῶν διαφόρων ἡγετῶν, ὅσοι ζῶσι βίον καταδεικνύοντα ἔλλειψιν γνησίου πνεύματος, εἰς τὰς λαϊκὰς μάζας, εἶναι μέγιστος. Ἄν δὲ τοῦτο ἤθελε συμβῆ, μετὰ πάροδον χρόνου τινός, πιθανώτατα θὰ

ἐπέλθη ὁ ὀλοσχερὴς ἀφανισμὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, τὸ ὁποῖον ὀλιγάνθρωπον ὄν περιστοιχίζεται ὑπ' ἄλλων πολυανθρωποτέρων.

Διὰ τοῦτο, κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν τὸ ἄριστον, ὅπερ θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εὐχηθῆ τις σήμερον εἰς τὸ Ἔθνος ἡμῶν, εἶναι ὁ **τάχιστος** περὶ τὰ σπουδαιότατα προβλήματα τῆς ζωῆς, περὶ ὧν πραγματευόμεθα ἐν τῇ παρούσῃ πραγματείᾳ, **ἐπιστημονικὸς συγχρονισμὸς** τῶν ἀνωτάτων ἡγετῶν, μάλιστα δὲ τῶν **πολιτικῶν** ἡγετῶν. Τοιοῦτος συγχρονισμὸς ἤθελε συντελέσει τὰ μέγιστα εἰς διαμόρφωσιν τοῦ **πρακτικοῦ**, ἰδιωτικοῦ καὶ δημοσίου, βίου, μαρτυροῦσαν ἀψευδῶς, ὅτι τῷ ὄντι ζῆ εἰς τὰς ψυχὰς τὸ ἀνώτερον ἐκεῖνο πνεῦμα, τὸ ὁποῖον φύσει δὲν ἐπιτρέπει νὰ **λέγωνται** περὶ αὐτοῦ πολλά. Τὸ γνήσιον ἐκεῖνο πνεῦμα, ἐξ οὗ εἶναι δυνατόν νὰ προέρχωνται **ἔργα** πολιτισμοῦ μεγάλα.

Εἰς τοιοῦτον, **τάχιστον**, ἐπιστημονικὸν συγχρονισμὸν τῶν διαφόρων ἡγετῶν, ἐπιδιώκομεν νὰ συντελέσωμεν καὶ διὰ τῆς παρούσης πραγματείας, ὡς καὶ δι' ἄλλων προγενεστέρων ἐπεδιώξαμεν.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΗΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΠΡΑΞΕΩΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. Κ. ΘΕΟΦΑΝΟΥΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΙΤΣΙΟΣ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πρόλογος	5
Βιβλιογραφία	7
Εισαγωγή	9
*Η έννοια του συγχρόνου υλισμού	11
*Αναίρεσις της δαρβινείου θεωρίας	17
α) *Η δαρβινείος θεωρία φυλογονικῶς ἐλεγχομένη	17
β) *Η δαρβινείος θεωρία ὄντογονικῶς ἐλεγχομένη	35
γ) *Ἐμβιον ὄν και μηχανή	50
δ) *Η έννοια τῆς ὀλότητος	54
*Αναίρεσις τῆς ψυχολογικῆς διδασκαλίας περὶ συνειρμοῦ .	63
Γενικὸν συμπέρασμα	74
Ἡ ἐν τῷ κόσμῳ θέσις τοῦ ἀνθρώπου (*Ο ἄνθρωπος, τὸ ζῶον, τὸ φυτόν, τὰ οὐράνια σώματα)	77
*Ἐπίμειρον	89